Förändringsledning och AI

AI-litteracitet i praktiken – fem steg för att bygga förmåga över tid

Carin Östling
2025-11-03

AI-litteracitet i praktiken – fem steg för att bygga förmåga över tid

Inledning

Många organisationer har påbörjat AI-satsningar, men realiserar fortfarande ojämnt affärsvärde. Skillnaden beror sällan på verktygsval eller teknik, utan på arbetssätt: hur väl medarbetare och chefer förstår när AI bör användas, hur resultaten ska granskas och dokumenteras, och var gränserna går för data, etik och säkerhet. AI-litteracitet har därför etablerats som en grundförmåga. Denna rapport ger en sammanhållen, praktiskt användbar ram för AI-litteracitet. Vi definierar begreppet, förklarar varför det är affärskritiskt, sammanfattar nyckelfördelarna och presenterar en femstegs-roadmap som strukturerar genomförandet.

Vad är AI-litteracitet?

Med AI-litteracitet avses förmågan att effektivt och ansvarsfullt använda AI i arbetet. Förmågan omfattar en begriplig förståelse av vad AI är och inte är, dess styrkor, begränsningar och felkällor, samt färdigheter i att formulera uppgifter, tolka och kvalitetssäkra utdata, arbeta datanära och kombinera AI-stöd med mänsklig expertis. En central komponent är risk- och etikmedvetenhet, integritet, informationssäkerhet, upphovsrätt och bias, samt efterlevnad av interna policys och tillämplig lagstiftning. I denna framställning betraktas AI-litteracitet som en organisationsförmåga: inte bara individuell kunskap, utan en gemensam miniminivå i språk, metoder och spelregler som säkerställer jämn kvalitet och spårbarhet i hur AI används.

Varför AI-litteracitet är affärskritiskt?

När AI integreras i strategi, kundprocesser och interna flöden förskjuts tyngdpunkten från teknikanskaffning till operativt genomförande. Utan etablerad AI-litteracitet uppstår tre återkommande mönster: adoption bromsar in eftersom osäkerhet råder kring vad som är tillåtet och hur kvalitet säkras; resultatkvaliteten varierar mellan team och individer, vilket skapar omarbete och minskar förtroendet; samt riskexponeringen ökar när arbetssätt saknar tydliga kontroller för källor, sekretess och upphovsrätt. Med en gemensam lägstanivå blir i stället arbetet förutsägbart: fler identifierar relevanta användningsfall, genomförandet sker snabbare och mer konsekvent, och styrning och rapportering kan bygga på spårbarhet i hur AI faktiskt används. AI-litteracitet fungerar därmed ofta som den saknade länken mellan investering och realiserad nytta.

AI-litteracitet utgör en bärande del av förändringsarbetet kring AI. Den etablerar ett gemensamt språk för mål, arbetssätt och risk, minskar osäkerhet och gör att ansvar kan fördelas förutsägbart. När medarbetare och chefer delar en miniminivå för vad AI kan och inte kan, hur resultat ska granskas och dokumenteras och vilka spelregler som gäller för data, etik och säkerhet, ökar sannolikheten att nya arbetssätt tas i bruk och bibehålls över tid. Litteraciteten blir därmed den praktiska kopplingen mellan strategi och beteende.

CORO

Nyckelfördelar

Enligt Gartners sammanställning av fördelar kan, i svensk verksamhetskontext, uttryckas som fyra sakområden.

• För det första förbättras beslutsfattande och leveranskvalitet genom informerad användning, källkritik och systematisk kvalitetssäkring.

• För det andra möjliggörs skalning och effektivitet: en gemensam miniminivå gör att goda arbetssätt kan standardiseras och spridas, vilket sänker variation i utförande och frigör tid till högre värde.

• För det tredje stärks riskhantering och efterlevnad när spelregler för data, sekretess, upphovsrätt och dokumentation blir en del av vardagens disciplin.

• För det fjärde ökar den strategiska förmågan och innovationskraften: när fler förstår både möjligheter och begränsningar förbättras prioriteringar, portföljstyrning och träffsäkerheten i nya initiativ.

Roadmap som utgångspunkt för genomförande:

I den fortsatta delen av rapporten utgår vi från Gartners femstegs-roadmap för AI-litteracitet och beskriver respektive steg i löpande text. Roadmapen är sekventiell men iterativ: man rör sig från berättelse och medvetenhet, via en tydligt formulerad värdeproposition och definierade behov per persona, till design och leverans av ett program där lärandet är inbäddat i arbetet, och avslutar med mätning, lärande och optimering i återkommande cykler.

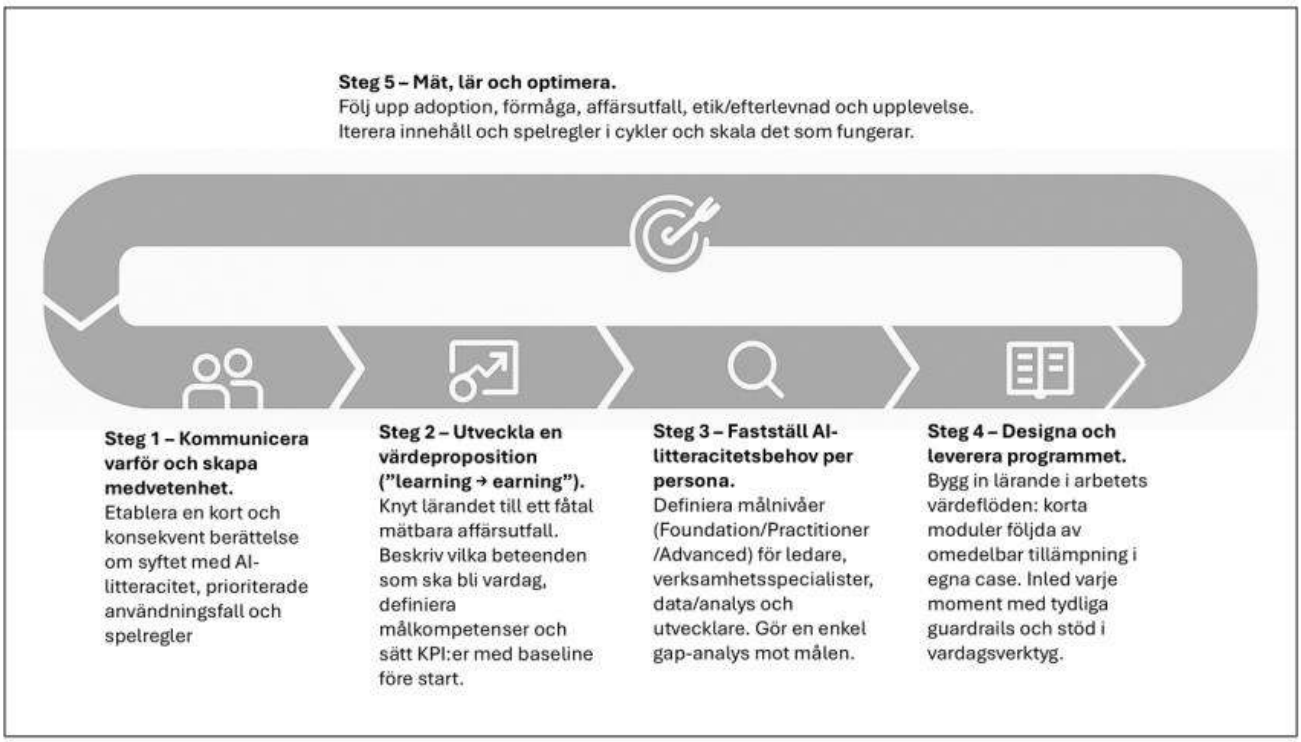

Steg 1 – Kommunicera AI-litteracitetens betydelse och skapa medvetenhet

Första steget etablerar varför AI-litteracitet är prioriterad nu och hur den stödjer verksamhetens mål. Budskapet ska vara kort, konsekvent och begripligt för alla intressenter. Det klargör typiska användningsfall, grundläggande spelregler (data, integritet, säkerhet, upphovsrätt) och relationen till datalitteracitet. Syftet är att reducera osäkerhet, skapa gemensamt språk och ge mandat till nästa steg.

Tre kritiska frågor till ledningsgruppen

• Vilket mål/problem legitimerar AI-litteracitet hos oss nu – och hur formulerar vi det på en sida?

• Vilka 2–3 representativa användningsfall ska alla känna till?

• Vilka spelregler gäller från dag ett, och vem ansvarar för efterlevnad?

Steg 2 – Utveckla en värdeproposition för AI-litteracitet – koppla "learning" till "earning"

Här definieras hur lärandet ska ge mätbar nytta. Välj ett begränsat antal prioriterade affärsutfall och beskriv de beteenden som måste bli vardag för att nå dem. Härled målkompetenser och ange KPI:er med baseline. Poängen är en sluten loop där utbildning, praktik i arbetsflöden och uppföljning hänger ihop. •

Tre kritiska frågor

• Vilka tre mätbara utfall ska programmet driva nästa kvartal?

• Vilka målbeteenden krävs för varje utfall – och vilka KPI/baseline kopplar vi till dem?

• Var finns snabbast väg till effekt (process/enhet)?

Steg 3 – Fastställ AI-litteracitets-behov per persona

Kartlägg huvudsponsorer och definiera målnivåer (Foundation, Practitioner, Advanced) med konkreta arbetsmoment per roll. Resultatet är en kompetensmatris som styr omfång, prioritering och ordning. Den säkerställer att rätt grupper får rätt djup – varken över- eller underutbildning.

Tre kritiska frågor

• Vilka är våra huvudsponsorer och vad betyder Foundation/Practitioner/Advanced i deras arbete?

• Var finns största gapet mot målen i steg 2 – och vilket riskgap måste stängas först?

• I vilken ordning höjer vi grupper till miniminivå, och hur mäter vi nivå (arbetsprov)?

Steg 4 – Designa och leverera AI-litteracitetsprogrammet – vägledd av AI-erans lärandemanifest

Leveransen bygger på inbäddat lärande i värdeskapande aktiviteter. Korta moduler följs av omedelbar tillämpning i egna case ("demo → do → debrief"). Varje moment inleds med relevanta guardrails (etik, data, säkerhet). Stödmaterial placerats i de verktyg som redan används (mallar, checklistor, promptbibliotek). Chefer och instruktörer följer upp i vardagen.

Tre kritiska frågor

• Vilka arbetsmoment ska göras direkt efter varje modul i det egna flödet?

• Vilka guardrails per moment krävs och hur stöds de i verktygen?

• Vad är chefens veckovisa uppföljningsansvar?

Steg 5 – Mät och utvärdera programmet – iterera, anpassa och skala

Uppföljningen kombinerar mått på adoption, förmåga, affärsutfall, etik/efterlevnad och upplevelse. Insikter används till att justera innehåll, förtydliga spelregler och skala det som fungerar, typiskt i 90- dagars cykler. Målet är kontinuerlig förbättring och styrbar effekt.

Tre kritiska frågor

- Vilka mått och målvärden följer vi löpande för adoption, förmåga, nytta, etik och upplevelse?
- Vad skalar vi, vad omdesignar vi och vad avslutar vi baserat på utfallet?
- Vilken kvartalsrytm (retrospektiv, beslut, kommunikation) säkrar att lärdomar omsätts?

Rekommenderad väg framåt

AI-litteracitet är den praktiska förmågan som gör att AI-investeringar översätts till förutsägbart arbetssätt, jämn kvalitet och styrbar risk. Utan en gemensam lägstanivå uppstår osäkerhet, variation och onödig risk; med en etablerad miniminivå blir värdehemtagningen mätbar och skalbar. I denna rapport har vi klargjort begreppet, visat varför det är affärskritiskt, beskrivit nyckelfördelarna och strukturerat genomförandet i en femstegs-roadmap.

Börja med att besluta värdeproposition och tre prioriterade utfall, sätt baseline och publicera en kort berättelse om varför AI-litteracitet är prioriterad nu. Genomför därefter persona-kartläggning, designa ett program där lärandet är inbäddat i arbete och följ upp i 90-dagarscykler, skala det som fungerar, justera där kvalitet och efterlevnad inte räcker. Denna rytm ger både fart och kontroll och är i linje med hur ni brukar rekommendera att strategi omsätts i praktik.

Avslutning

AI-litteracitet är ofta den saknade länken mellan ambition och effekt och den är en grundbult i förändringsarbetet kring AI eftersom den kopplar strategi till faktiska beteenden i vardagen.

AI-litteracitet är grunden som gör AI satsningar styrbara och värdeskapande. När hela organisationen behärskar effektiv och ansvarsfull användning minskar risken, kvaliteten blir jämn och nyttan går att mäta och skala.

” AI-litteracitet är organisationsförmåga som gör att AI-investeringar kan omvandlas till mätbar nytta”

AI-litteracitet är ofta den saknade länken mellan ambition och effekt och den är en grundbult i förändringsarbetet kring AI eftersom den kopplar strategi till faktiska beteenden i vardagen.

AI-litteracitet är grunden som gör AI satsningar styrbara och värdeskapande. När hela organisationen behärskar effektiv och ansvarsfull användning minskar risken, kvaliteten blir jämn och nyttan går att mäta och skala.

Vi på CORO stöttar gärna med strategi, struktur, förändringsledning och rådgivning för att stärka er strategiska förmåga på ett sätt som är både mänskligt och hållbart.

Vi skapar klarhet, riktning och resultat i komplex förändring

Strategiarbete som inte leder till verkliga resultat är bortkastad kraft. CORO stöttar organisationer i att skapa strategisk tydlighet, gemensam riktning och genomförandekraft och att omsätta beslut till konkret handling i vardagen, i organisationen och i affären.

✓ CLARITY
Strategisk tydlighet

✓ ORIENTATION
Gemensam riktning

✓ RESULTS
Genomförande i praktiken

✓ OUTCOMES
Hållbar förändringsförmåga

www.coro.se

Carin Östling, MPH
Grundare, CORO

Som förändringsledare drivs jag av att skapa tydlighet och mening i komplexa sammanhang.

Jag kombinerar ett ödmjukt förhållningssätt med ett starkt engagemang för att leda förändringsarbete och utveckla både organisationer och människor.

Mitt fokus är att skapa rätt förutsättningar för förändring som fungerar i vardagen, där beslut är möjliga att bära och där leveranser håller hög kvalitet och långsiktig hållbarhet.

CORO

CLARITY. ORIENTATION. RESULTS. OUTCOMES.